

СВЕТЪТ НА ДЕТЕТО С УВРЕЖДАНЕ

Адвокат Нели Цанкова - Роудс, регистрирана и като Европейски адвокат във Великобритания, член на Адвокатска колегия - град Стара Загора, 6000, Лондон, + 447944106089, e - mail: nellycankova@hotmail.com

THE WORLD OF THE DISABLED CHILD

Attorney - At - Law Neli Tsankova - Rhodes, registered EU Lawyer in UK, member of Bar Association – Stara Zagora, 6000, London, + 447944106089, e - mail: nellycankova@hotmail.com

ABSTRACT

With regard to children with disabilities and "special needs" as they are called by the Convention on the Rights of the Child (Art. 23, item 3), these needs are identified not only as particularly significant for the state, but also for all families in which children with special needs are raised. On the other hand, these families need the exceptional intervention and assistance of the state and its specialized bodies from the earliest diagnosis of the special need to the realization of a permanent social and psychological support and assistance to the family of a child with "special needs" In the process of its recovery, socialization and integration.

Key words: Convention on the Rights of the Child, children with disabilities and "special needs", specialized bodies of the state, earliest diagnosis of the special needs, the alternative form of care for children with disabilities and special needs, prevention aimed at preventing child abandonment and institutionalization for these kids

По смисъла на Закона за интеграция на хората с увреждания /ЗИХУ/ и Правилника за неговото приложение /ППЗИХУ/, хората с увреждания са лицата с увреждания без значение на възрастта им, имотното и материалното им състояние, дори и когато никога през живота си не са били лекувани в болнично заведение /болница/. За ЗИХУ и ППЗИХУ имат значение уреждането и физическото състояние на хората. Съгласно чл. 3 ЗИХУ /обн. ДВ 81/2004г.; ДВ 98/2016г./, *интеграцията на хората с увреждания е процес на тяхното социално приобщаване и реализация* и се осъществява чрез: 1. медицинска и социална рехабилитация¹; 2. образование и професионално обучение; 3. трудова заетост и професионална реализация; 4. достъпна жизнена и архитектурна среда, 5. социални услуги; 6. социално - икономическа защита; 7. достъпна информация. Оценяването на уреждането и възможностите за

---

¹ "Рехабилитация" е последователен и непрекъснат възстановителен процес, който подпомага човека с увреждане да достигне оптимално физическо, интелектуално, психическо и социално равнище на дейност, като му се осигуряват възможности за промяна на живота към по - висока степен на независимост /Допълнителни разпоредби, §1, т. 5 ЗИХУ/.

интеграция са разгледани в глава трета на ЗИХУ и същото се извършва чрез медицинска експертиза и социална оценка. Социалната оценка установява още: 1. потребностите и възможностите за рехабилитация; 2. възможностите за обучение; 3. възможностите за трудова заетост и професионалната реализация на лицето с увреждане; 4. потребностите от социални услуги; 5. възможностите за социално включване. Социалната оценка се извършва по искане на лицето с увреждане; родителя (осиновителя), настойника или попечителя на лице с увреждане; семейството на роднини, близки или приемното семейство, при което е настанено дете с увреждане по чл. 26 ЗЗакрД /чл. 12, ал. 3 ЗИХУ/. По искане и с участието на тези лица въз основа на социалната оценка се изготвя и *индивидуален план за интеграция на лицата с увреждания*. За изпълнение на държавната политика за интеграция на хората с увреждания се създава Агенция за хората с увреждания /чл. 7 ЗИХУ/. Агенцията е ЮЛ на бюджетна издръжка със седалище гр. София и има статут на изпълнителна агенция към министъра на труда и социалната политика. Дейността, структурата и числеността на персонала на Агенцията за хората с увреждания се определя с устройствен правилник, приет от Министерския съвет по предложение на министъра на труда и социалната политика. По отношение на децата с увреждания и със „специални нужди“, както същите са наречени от Конвенцията за правата на детето /чл. 23, т. 3/, тези нужди са идентифицирани не само като особено значими за държавата, но и за всички семейства, в които се отглеждат деца със специални нужди. От друга страна, тези семейства се нуждаят от изключителната намеса и помощ на държавата и нейните специализирани органи още от момента на най - ранното диагностициране на специалната нужда до реализирането на една перманентна социална и психологическа подкрепа и помощ на семейството на дете със „специални нужди“ в процеса на неговото възстановяване, социализация и интеграцията му. Специфичните нужди на децата със специални нужди са свързани с превенцията, която носи належащата ранна диагностика на специалната нужда. Тя спомага за квалифицирана и адекватна медицинска помощ още от самото начало на диагностиката на нуждата и консултиране по правилното ѝ реализиране на всички нива, както и за планирането и осигуряването на помощни средства по фактическите

здравни, социални и образователни потребности на детето. Независимо, обаче, от съществуващата нормативна база, създаването на адекватна система от квалифицирани и нарочно обучени кадри, които да работят с детето вътре в семейната му среда още от самото начало на диагностициране на нуждата, е все още активен проблем за държавата ни. Липсва нужната база и материални стимули, които да бъдат притегателен център за квалифицирани и нарочно обучени кадри, както и създаването на взаимозаменяема система от такива, които да работят с детето вътре в семейната му среда за неговото възстановяване, социална интеграция и социализация, както и да оказват необходимата социална и психологическа подкрепа на семейството, в което се отглежда детето с конкретна специална нужда. Поради тази причина и до момента по - голямата част от децата със специални нужди се отглеждат в условията на институционалната грижа. Съществуващите форми на алтернатива спрямо институционалната грижа за деца с увреждания са *дневните центрове*, изградени от Министерство на здравеопазването към някои ДМСГД /домове за медико - социална грижа за деца/, дневните домове за деца и младежи с умствена изостаналост към Министерство на труда и социалното подпомагане, специалните училища и детски градини в системата на Министерство на образованието и науката, дневните и рехабилитационни центрове, създадени от неправителствени организации. Алтернативната форма на грижа за деца с увреждания и специални нужди, която позволява тяхното отглеждане и възстановяване в тяхната естествена семейна среда има пряко отношение към превенцията, която цели предотвратяване на изоставянето на децата и тяхното институционализиране. Липсата на необходимия алтернативен механизъм за прилагането на специалните грижи за дете, нуждаещо се от такива в неговата естествена семейна среда, както и такъв по тяхното планиране, мониторинг и контролиране от страна на държавата, са в пряко нарушение на някои основни права на детето, прокламирани от Конвенцията за правата на детето - неговите изрично прокламирани права в чл. 23, 24, 25, 26 и 27 на тази Конвенция. Критериите, определени от Конвенцията за поемането на достатъчен ангажимент от страна на държавата и нейната активна намеса по отношение на закрилата на всяко едно дете, *като най - висш държавен интерес*, поставят някои преоритетни въпроси пред

държавната политика и стратегия за закрила по отношение на децата със специални нужди. *В тази връзка следва да се даде висока оценка на приемането на Правилника за устройството, дейността и вътрешния ред на центровете за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания на основание чл. 35, ал. 3, т. 1 във връзка с чл. 27а, ал. 4 от Закона за лечебните заведения /обн. ДВ 89/11.11.2016г./.* **Правилникът е издаден от Министерство на здравеопазването и е обнародван в ДВ. бр.89 от 11 Ноември 2016г.**

По смисъла на чл. 10 от същия, центърът /ЦКОДУХЗ/ осъществява най - малко една от следните дейности: 1. подкрепа на семействата на деца с увреждания и хронични заболявания за назначаване и провеждане на ранна диагностика, диагностика, лечение и медицинска и психосоциална рехабилитация; 2. продължително лечение и рехабилитация на деца с увреждания и тежки хронични заболявания и обучение на родителите им за поемане на грижата в семейна среда; 3. осигуряване на посещения от медицински специалисти за оказване на специфични грижи за деца с увреждания и тежки хронични заболявания, отглеждани в семейна среда и в социална услуга резидентен тип; 4. осигуряване на специализирани палиативни грижи за деца. Приемането на акта представлява конкретно действие по изпълнението на законодателните промени, извършени в Закона за лечебните заведения през 2015г., с които се регламентира този вид лечебно заведение по чл. 5, ал. 1. Устройството на ЦКОДУХЗ включва амбулаторен блок, стационарен блок, жилищен блок и административно - стопански блок, като в правилника е регламентирана и структурата и дейността на всяка една от тези единици. В амбулаторния блок ще се осъществява диагностика, физикална терапия² и рехабилитация на деца с увреждания и хронични заболявания, както и дневни/почасови и мобилни услуги за обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания. В стационарния блок ще могат да се разкриват отделения за специални

---

² Физикалната терапия или физиотерапия се занимава с профилактика и лечение на заболявания на опорно - двигателния апарат, нервната, дихателната и сърдечно - съдовата система чрез използването и прилагането на естествени и преформирани физикални фактори. Към първата група фактори спадат топлината, светлината, водата, студовия фактор, масажите от различни видове и лечебните упражнения и техники. Към втората група фактори се отнасят лазертерапията, магнитотерапията, въздействие с различни токове, ултразвук и др.

грижи за деца до една година и за дългосрочни грижи за деца, като в последните ще се осъществява продължително лечение до три месеца след проведено активно болнично лечение, специализирани палиативни грижи за деца в терминално състояние и физикална терапия и рехабилитация до шест месеца. В жилищния блок ще се настаняват или престояват деца и придружители при точно определени условия за това. Дейностите на ЦКОДУХЗ³ са насочени към предоставяне на комплексни услуги за децата с увреждания и техните родители. Комплексните услуги се предоставят по индивидуален медико - социален план за детето, които да удовлетворяват потребностите му от съхраняване на здравето, от емоционално и познавателно развитие, както и да му осигуряват социално благополучие, включително чрез координиране на дейностите на центъра и с други здравни, социални и образователни услуги. В тази връзка са необходими спешни мерки за изграждането на взаимозаменяема система от добре подготвени и стимулирани за работа с такива деца специалисти, които да бъдат професионално детерминирани и готови за работа с деца от различни възрастови групи и с различни специални нужди. Същите да оказват не само професионална медицинска и психологическа подкрепа на семейството, а още да подготвят същото, както и самото дете за ежедневната му грижа за справяне със специалните нужди в ежедневието и след напускане на центъра.

Правилната медицинска и психологическа диагностика на специалната нужда от друга страна е свързана с правилното диагностициране на реалните възможности на децата с увреждания за тяхната ранна интеграция в социалния и образователен процес. Концептуално въпросът за интеграцията на децата с увреждания е поставен още през 1993 с Концепцията на ЮНЕСКО от 1993г. „Обучение за всички“, вследствие на която е подписан и най - важният от участниците в проведената за тази цел Световна конференция на ЮНЕСКО през 1994г. документ - Декларацията от гр. Саламанка

---

³ Финансирането на центъра за комплексно обслужване се осъществява от: 1. държавния бюджет; 2. дарителска дейност на местни и чуждестранни физически и юридически лица; 3. други източници. Родителите, настойниците, попечителите и лицата, определени да осъществяват заместваща грижа на деца, приети в центровете за комплексно обслужване, както и дирекциите "Социално подпомагане" не заплащат такси за предоставените от центъра услуги.

/Испания/, един документ с международно значение, който определя като нарушение на човешките права и неприемлива форма на дискриминация лишаването от правото на „децата със специфични педагогически нужди“ да се обучават в обикновените училища. В Концепцията се подчертава правото на децата да живеят и се обучават в тяхната възрастова общност заедно, както и че за тази цел обикновените училища трябва да приемат и интегрират децата със специални нужди още от тяхната най-ранна детска възраст.

За тази цел у нас е разработен Национален план за интегриране на децата със специални образователни потребности /СОП/, приет с Решение N894 от 22. 12. 2003г. на Министерския съвет, чиято цел е поетапно въвеждане на интегрираното обучение на деца и ученици със специални образователни потребности и/или с хронични заболявания в системата на образованието. От 01.08.2016 година е в сила Закона за предучилищното и училищното образование, който се ангажира с конкретна уредба на приобщаващото образование⁴ на децата със специални образователни нужди,⁵ с което се цели осигуряване на равен достъп на всяко дете със специална образователна нужда до качествено образование в отделните нива на общообразователната система. Предвидени са ресурсни учители със специална образователна подготовка, съобразно потребността на детето и ученика.

Броят на ресурсните учители се определя в зависимост от броя на децата и учениците със специални образователни потребности, от вида на подкрепата и от броя часове за ресурсно подпомагане⁶ при условията на държавния образователен стандарт

---

⁴ "Приобщаващо образование" е процес на осъзнаване, приемане и подкрепа на индивидуалността на всяко дете или ученик и на разнообразието от потребности на всички деца и ученици чрез активиране и включване на ресурси, насочени към премахване на пречките пред ученето и научаването и към създаване на възможности за развитие и участие на децата и учениците във всички аспекти на живота на общността /Допълнителни разпоредби §1, т. 22 от Закона за предучилищното и училищното образование /ЗПУО/.

⁵ „ Специални образователни потребности, на дете и ученик са образователните потребности, които може да възникнат при сензорни увреждания, физически увреждания, множество увреждания, интелектуални затруднения, езиково - говорни нарушения, специфични нарушения на способността за учене, разстройства от аутистичния спектър, емоционални и поведенчески разстройства /Допълнителни разпоредби §1, т. 27 от ЗПУО/.

⁶ "Ресурсно подпомагане на деца и ученици" е осигуряване на обща и допълнителна подкрепа, основана на оценката на потребностите на децата и учениците, което включва осъществяване на дейности от специалисти, насочени към личностно развитие на децата и ученици със специални

за приобщаващото образование. Видът и формите на обучение, както и конкретните дейности за допълнителната подкрепа за личностно развитие се определят с план за подкрепа на детето или ученика. Планът за подкрепа за децата и учениците със специални образователни потребности определя и часовете за ресурсно подпомагане.⁷ Допълнителната подкрепа за личностно развитие се осигурява от детските градини, от училищата, от центровете за подкрепа за личностно развитие и от специализирани обслужващи звена. Съгласно чл. 187 ал. 2 от Закона за предучилищното и училищното образование /ЗПУО/, допълнителната подкрепа за личностно развитие се предоставя на деца и ученици: 1. със специални образователни потребности; 2. в риск; 3. с изяви дарби; 4. с хронични заболявания. Професионално образование и обучение на ученици със специални образователни потребности /СОП/, навършили 16 години, може да се осъществява по индивидуални учебни програми, по учебните предмети или модули на съответното професионално обучение /чл. 13д, ал. 5 Закона за професионалното образование и обучение/. Индивидуалните учебни програми, както и индивидуалните учебни планове по Закона за професионалното образование и обучение /обн. ДВ 68/1999г.; ДВ 59/2016г./ се разработват в зависимост от конкретните способности на детето, навършило 16 години въз основа на рамкови програми⁸ и държавни образователни стандарти за придобиване на квалификация по дадена професия и се утвърждават от директора на обучаващата институция.

образователни потребности, и с оглед постигане на целите, заложи в плановете за подкрепа и в индивидуалните им учебни програми /Допълнителни разпоредби §1, т. 24 ЗПУО/.

⁸ Придобиването на професионална квалификация в системата на професионалното образование и обучение се регламентира с рамкови програми, утвърдени от министъра на образованието и науката /чл. 10 Закона за професионалното образование и обучение/.